

N:o 152.

Af hr **F. Berg** i Stockholm och **E. Hammarlund**, om upprättande af en pedagogisk professur vid universitetet i Uppsala.

Vid de seminarier, där våra folkskollärare i regel inhämta sin grundläggande yrkesbildning, meddelas — såsom naturligt är — äfven undervisning i *pedagogik*, uppfostrans vetenskap.

Men huru hafva de lärare, hvilka vid seminarierna skola undervisa i nämnda vetenskap, kunnat förvärfva den härför nödiga kompetensen? I fråga om alla andra vetandets grenar, hvori undervisning vid våra allmänna läroanstalter gifves, kan man i detta afseende hänvisa till de vid universitetet upprättade lärostolarna. Men för pedagogiken saknas ännu hvarje professur. Följden har blifvit, att den, som hos oss vill bedrifva grundliga studier i pedagogik, måste söka ledning hos utlandets forskare. De, som icke äro i tillfälle härtill, få i allmänhet nöja sig med den hjälp, som böckerna ensamma kunna erbjuda. Om studerande i andra vetenskaper vore lika ogynnsamt ställda, kunde ingen med fog vänta, att resultatet skulle bli tillfredsställande. Lika litet kan därför någon förvåna sig öfver den jämförelsevis outvecklade ståndpunkt, hvarpå det pedagogiska studiet hos oss ännu befinner sig.

Man hör ofta starka klagomål öfver vår seminarieundervisnings beskaffenhet, och till en stor del äro dessa klagomål visserligen icke ogrundade. Men huru skulle ock seminarieundervisningen kunna vara tillfredsställande, när intet tillfälle till vetenskaplig yrkesbildning är hos oss beredt läraren i seminariets mest centrala ämne, det, som närmast uttrycker anstaltens syfte och gifver riktning och hållning åt hela dess verksamhet? Under sådana förhållanden säger det sig själf, att flertalet undervisare i pedagogik vid seminarierna måste, strängt taget, befinna sig

Bih. till Riksd. Prot. 1905. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 39 Häft. (N:is 152, 153). 1

på den vetenskaplige dilettantens ståndpunkt. Önskar man en verklig reformering af våra seminarier — och om nödvändigheten af en sådan synas alla numera vara ense —, så är en af de viktigaste åtgärderna här för otvifvelaktigt upprättandet af en pedagogisk professur vid något af våra universitet.

Äfven för våra läroverkslärares yrkesbildning skulle en dylik professur helt visst vara af stor betydelse. För denna utbildning har man som bekant inrättat det s. k. profåret, och däri ingår äfven en teoretisk kurs i pedagogik. Att ifrågavarande kurs är för sitt syfte otillräcklig, framhölls emellertid kraftigt inför Riksdagen redan af den ecklesiastikminister, på hvars förslag profärsinrättningen först infördes, och ännu vid senaste konferens mellan föreståndarne för den teoretiska profärskursen uttalade dessa på grund af vunnen erfarenhet samma omdöme samt framhöllo det tvingande behovet af en pedagogisk professur. Så länge man saknar en sådan, saknar man ock nödiga garantier för att finna fullt kompetenta föreståndare för den teoretiska profärskursen. Och hvad profärskandidaterna angår, förstår man lätt, hvilka svårigheter det måste möta att hos personer, hvilka efter mångåriga teoretiska studier längta ut till praktisk verksamhet, väcka erforderligt intresse för en ny och af universitetet icke erkänd vetenskap, helst de samtidigt ha sin tid strängt upptagen af praktiskt-metodiska öfningar. Helt annorlunda skulle förhållandena gifvetvis ställa sig, såväl i fråga om kursföreståndarnes kompetens som med hänsyn till de blifvande lärarnes pedagogiska utbildning, ifall ämnet blefve inordnad i universitetsundervisningen såsom en vetenskap vid sidan af de öfriga.

Att den praktiska lärareverksamheten behöfver stödet af en vetenskaplig pedagogik, lär i våra dagar ingen sakkunnig bestrida. I själfva verket har pedagogiken samma betydelse för läraren som juridiken för domaren, medicinen för läkaren, metallurgien för järntillverkaren och navigationen för sjöfararen m. m. På intet praktiskt verksamhetsområde vinnes skicklighet hufvudsakligen genom att åhöra föredrag eller studera böcker. På alla äro de främsta förutsättningarna anlag och öfning samt under själfva verksamheten vunnen erfarenhet. Men för alla (eller nästan alla) kräfves dock därjämte äfven *vetenskap*, och detta i desto högre grad, ju högre kulturen stiger. Praxis och teori stå till hvarandra i ett oupplösligt ömsesidighetsförhållande; när praktiken på något område nått en

viss grad af utveckling, ger den med nödvändighet upphof åt en teori, hvarur den hämtar stöd och ledning för sin vidare fortgång och fulländning.

Medan vårt näringslif ännu befann sig på en primitiv ståndpunkt, kunde man höra näringslifvets män med en viss ringaktning tala om »rationellt» landtbruk och »vetenskaplig» boskapsskötsel, om mejeriskolor, jordanalyser och växtfysiologiska försöksanstalter med mera sådant. Då kunde man ock höra många skolans män med liknande ringaktning yttra sig om psykologi och pedagogik såsom varande utan allt egentligt värde för undervisningsverksamheten. Men i samma mån som denna verksamhet fått ett djupare syfte och blifvit mindre riktad på mekanisk inpluggning än på inre tillägnelse, i samma mån har man ock insett, att läraren, för att ej göra sig skyldig till de svåraste missgrepp, måste äga en möjligast klar uppfattning af sin verksamhets mål och medel, d. v. s. vara i besittning af pedagogisk bildning.

I de flesta andra kulturland har ock pedagogiken för länge sedan tillkämpat sig den plats vid universiteten, som med rätta tillkommer densamma.

Hvad Europa angår, är ställningen i detta hänseende för närvarande den, att pedagogiska professorer finnas i alla stater med undantag blott af Spanien, Portugal och Turkiet samt — de skandinaviska länderna. Vid de större tyska universiteten har man merendels flera professorer i ämnet. Och i Amerika, där man af en rik erfarenhet noggsamt lärt, att »intet är mer praktiskt än en god teori», äro ej blott de betydligare universiteten utrustade med flera pedagogiska lärare, utan vid tre af dem finnas för pedagogiken hela fakulteter, jämnställda med de teologiska, juridiska och medicinska.

Den påfallande undervärdering af uppfostringsvetenskapen, som i motsats härtill hos oss råder, är så mycket mera egendomlig, som Sverige kan berömma sig af att ha varit ett af de land, där tanken på universitetsundervisning i pedagogik först framträd.

Den öfverstyrelse för hela vårt undervisningsväsende, hvilken upprättades 1801 och är känd under namnet Kanslersgillet, ingick redan följande år till Kungl. Maj:t med en skrifvelse, hvari framhölls önskvärdheten af att våra lärosäten meddelade »undervisning uti uppfostringsläran, handterad såsom vetenskap», hvarför yrkades, att vid dem måtte inrättas »en

särskild profession för pedagogik och didaktik». Tills man blefve i tillfälle att anvisa härför nödiga medel, borde några af de förutvarande professorerna förmås att åtaga sig den pedagogiska undervisningen. Så skedde ock såväl i Uppsala som Lund. År 1803 utnämndes vid båda universitetet docenter i ämnet, och i samband härmed inrättades genom kungl. förordning en särskild pedagogisk examen, hvilken skulle afläggas inför ett för ändamålet tillsatt akademiskt uppfostringsutskott. En enskild donation erbjöds ock Uppsala universitet för en professur i pedagogik och didaktik. Men då den donerade summan ej ensam räckte till och förslag därför väcktes att utfylla den med en bland universitetets adjunktslöner för att sålunda erhålla det erforderliga beloppet, gjorde akademiska konsistoriet sådana svårigheter, att donationen återkallades. Den djupgående politiska och ekonomiska kris, som Sverige just vid denna tid hade att genomkämpa, gjorde det omöjligt för Kanslersgillet att fullfölja sina syften och medförde 1809 dess egen upplösning. Samtidigt efterträddes det lifliga pedagogiska intresse, som under inflytande från den pestalozziska reformrörelsen en följd af år gjort sig gällande inom så godt som alla europeiska stater, af en stark reaktionär stämning, och till följd häraf upphäfdes genom ett kungl. bref af 1823 de tjugu år förut vidtagna anordningarna för beredande af pedagogisk undervisning i Uppsala och Lund.

Det dröjde sedan ända till 1867, innan frågan om åtgärder i liknande syfte ånyo på allvar togs upp. Det skedde genom en till nämnda års Riksdag afläten kungl. proposition om upprättande af en professur i pedagogik vid Uppsala universitet. Statsutskottet tillstyrkte och Första Kammaren biföll. Men inom Andra Kammaren framkastades under debatten den misstanken, att till professuren ifråga skulle på förhand vara utsedd en person, hvilken sannolikt komme att föra de pedagogiska studierna helt och hållet in på filosofiens område och göra till sin uppgift att utbreda vissa föräldrade pedagogiska dogmer. Bland dem, som af farhåga härför bestämdt nödgades motsätta sig saken, befann sig en af pedagogikens främste målsmän i Sverige, rektor P. A. Siljeström, hvilkens ord i dylika frågor då voro synnerligen vägande. Förslaget föll i Andra Kammaren och därpå äfven i den gemensamma voteringen.

Sedan 1872 års läroverkskommitté förklarar profärsinrättningen vara för sitt ändamål otillräcklig, framlade Kungl. Maj:t vid 1874 års riksdag proposition om en särskild pedagogisk undervisningsanstalt för elementarlärare. Men som kostnaderna för denna redan under första året komme att uppgå till 55,700 kronor och sedan måste ökas samt den vidlyftiga organisationen dessutom lämnade rum för synnerligen starka betänklig-

heter, kunde propositionen ej tillvinna sig någondera kammarens godkännande.

Om efter detta Kungl. Maj:t ej ansett sig kunna framlägga något nytt förslag till anordnande af vetenskaplig pedagogisk undervisning i vårt land, så beror detta helt säkert ej på bristande intresse hos skolväsendets högste ledare och visserligen ej heller därpå, att frågan skulle vara förfallen eller någonsin kunna förfalla.

Behovet af dylik undervisning har tvärtom med sådan styrka gjort sig gällande, att tillfälle därtill måst på enskildt föranstaltande beredas, så godt sig utan understöd af allmänna medel göra låtit. Den docent vid universitetet i Uppsala, som för närvarande innehar förordnande att förestå teoretiska profärskursen därstädes, har förlagt de honom i denna egenskap ålagda föreläsningarna såsom offentliga till universitetet, och räknade dessa föreläsningar förra terminen 42 åhörare. I de af samme docent privat anordnade seminarieöfningarna deltog 14 studerande, hvilka äfven flitigt begagnade de tillfällen till praktisk utbildning, som erbjödos i en för ändamålet upprättad pedagogisk öfningsklass, likaledes tillkommen på privat väg.

Bland de studerande ha ock under senare tiden önsknings framträdt att få aflägga akademisk *examen* i pedagogik. Efter härom till Kungl. Maj:t ingifna petitioner har nådigt tillstånd till afläggande af licentiatexamen i detta ämne redan lämnats åt 2 studerande samt till afläggande af kandidatexamen åt 6 studerande, och ha för dessa examina den 19 april 1904 följande studieplaner blifvit af universitetskanslern vederbörligen stadfästade:

I. Filosofie kandidat-examen.

För betyget *godkänd* i denna examen fordras:

1) *Förstudier i för pedagogiken grundläggande ämnen*, nämligen allmän psykologi och fysiologi samt logik och etik.

2) Grunddragen af *uppfostrans och pedagogikens historia* med särskild uppmärksamhet fäst vid det svenska undervisningsväsendets historia och organisation.

3) Grunddragen af den *pedagogiska psykologien*, särskildt barnpsykologien, samt af den därpå grundade *läran om uppfostran*, omfattande äfven de olika skolämnenas — jämväl öfningsämnenas — allmänna metodik, som också bör inhämtas genom deltagande i praktiska undervisningsöfningar och kritik af sådana eller genom egen lärarverksamhet, som kan anses gifva motsvarande skicklighet.

4) Elementär kurs i *hälsovårdslära och skolhygien*.

För *högre betyg* fordras speciellare studier i något läs- eller öfningsämnes metodik eller grundligare studium af någon del af uppfostrans och pedagogikens historia.

II. Filosofie licentiat-examen.

För betyget *godkänd* i denna examen fordras:

1) De kunskaper, som redan föreskrifvits för samma betyg i filosofie kandidatexamen.

2) Speciellare studier inom någon viktig period af *uppfostrans och pedagogikens historia* eller rörande någon *enskild pedagog* eller ock någon af den nutida pedagogikens hufvudriktningar.

3) Speciellare studier inom någon del af den *pedagogiska psykologien* eller något *enskildt skolämnes metodik*.

4) Mera omfattande *praktiska undervisningsöfningar* eller däremot svarande egen lärarverksamhet.

För *högre betyg* fordras grundligare och mera självständiga studier på något af dessa områden.

I Verdandis Studiehandbok lämnas rörande studierna för ifrågasvarande examina nedanstående ytterligare upplysningar:

Vid universitetet hållas i detta ämne af föreståndaren för den teoretiska profårskursen vid Uppsala allmänna läroverk föreläsningar, å hvilka vanligen under hvarje läsår genomgås en kurs i *pedagogisk psykologi* samt någon *del af pedagogikens historia*. Därjämte håller den nuvarande innehafvaren af sagda föreständarplats *pedagogiska seminarieöfningar* i förbindelse med öfningslektioner vid en för detta syfte upprättad skolklass.

För öfrigt hänvisas de, som förbereda sig för fil. kand.-examen i detta ämne, till följande litteratur:

1. De grundläggande ämnena.

De i dessa erforderliga kunskaperna kunna anses fyllda genom de studier, som fordras för betyget *godkänd* i teoretisk filosofi i filosofie kandidatexamen, hvartill dock böra ytterligare komma några fysiologiska studier efter någon allmän handbok i detta ämne.

2. Pedagogikens historia.

T. Ziegler: Geschichte der Pädagogik, 2. Aufl., München 1904. (Finnes ock i äldre svensk öfvers.)

N. G. V. Lagerstedt: Svenska uppfostringsväsendets historia. Stockholm 1903.

För öfversikt vid repetition kunna därjämte användas:

G. Compayré: Histoire de la pédagogie. 15 ed., Paris 1901.

H. Weimer: Geschichte der Pädagogik. (Sammlung Göschen). Leipzig 1902.

3. a) Barnpsykologi.

Fred. Tracy: Psychologie der Kindheit. Leipzig 1899. (Engelsk originalupplaga).

K. Groos: Das Seelenleben des Kindes. Berlin 1904.

b) **Pedagogisk psykologi och uppfostringslära.**

Oscar Hansen: Opdragelseslære. Köpenhamn 1898.

Ernst Kaper: Den daglige undervisnings form. Köpenhamn 1903.

4. **Skolhygien.**

Curt Wallis m. fl.: Skolhygien, Stockholm 1899, eller

L. Kotelmann: Schulgesundheitspflege, 2. Aufl., München 1904.

För mera omfattande studier hänvisas till *A. Baumeisters* Handbuch der Erziehungs- und Unterrichtslehre, München 1895—1904, och där upptagen litteratur.

Den akademiska undervisning i pedagogik, som sålunda genom privat initiativ och enskild offervillighet kommit till stånd, är emellertid gifvetvis icke tillräcklig; den har ännu ej önskvärd omfattning och än mindre någon som helst säkerhet för sitt bestånd. Och hvad det nu ändtligen anordnade tillfället till examination i pedagogik beträffar, så måste det väl betecknas såsom ett påtagligt missförhållande, att universitetet ålägges förätta examen i ett ämne, hvori det saknar hvarje lärarebefattning.

De studieplaner för pedagogiska universitetsexamina, som ofvan meddelats, torde till fyllest visa, att den pedagogiska forskningen numera befriat sig från den föråldrade dräkt, som för ett halfsekel sedan hindrade dess fria utveckling och ännu år 1867 i så väsentlig mån ställde sig i vägen för dess erkännande såsom universitetsämne. Vår tids pedagogik är icke en gren af den spekulativa filosofien; den har alltmer antagit en modernt vetenskaplig karaktär, ej blott genom att utdraga konsekvenserna ur erfarenhetspsykologiens säkra resultat, utan ock genom att för sina syften tillämpa den strängt experimentella metoden. Hvar och en, som tagit någon kännedom om de nyare alstren af denna pedagogik (exemplvis seminarieläraren *W. A. Lays* »Experimentelle Didaktik» och professor *E. Meumanns* »Sammlung von Abhandlungen zur psychologischen Pädagogik»), skall finna, att den bygger på verklighetens fasta mark och ställer sig i närmaste förhållande till lifvet samt gifver särdeles värdefulla uppslag för lösande af viktiga uppfostringsfrågor och för ett rätt tillgodogörande af det uppväxande släktets studietid och arbetskrafter.

Allt synes tyda på att tiden nu borde vara inne för tillgodoseende af ett behof, som inom vederbörande fackmannakretsar är allmänt och lifligt känt och som alltför länge blifvit åsidosatt. Lämpligast torde behofvet kunna fyllas genom inrättande af en pedagogisk professur vid Uppsala universitet. Såvida skillnaden mellan ordinarie och extraordinarie professorer kommer att bibehållas, bör den föreslagna professuren i peda-

gogik blifva ordinarie. Den måste nämligen förenas med öfningar i seminarium och skola, och den professor, som förestår dessa viktiga inrättningar, till hvilka medel kunna erhållas genom indragning af teoretiska profärskursen i Uppsala, bör äga säte och stämma i universitetets högsta administrativa myndighet, det större konsistoriet.

Vi tillåta oss därför hemställa,

att Riksdagen måtte på ordinarie stat bevilja till upprättande af en ordinarie professur i pedagogik vid universitetet i Uppsala 6,000 kronor, däraf 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med rätt för blifvande innehafvare af denna professur till ålderstillägg och pension i enlighet med hvad därom för de ordinarie professorerna vid universiteten är stadgadt samt med de närmare bestämmelser i fråga om tjänstgöring, som Kungl. Maj:t kan finna lämpliga.

Stockholm den 28 januari 1905.

Fridtjuv Berg.

Emil Hammarlund.

I motionens syfte instämma:

W. Johansson i Öija.

J. E. Granlund.

Joh. Nydal.

G. M. Sandin.

C. J. Berggren.

Robert Johansson.

Johan Forssell.

Joh. Ström.

Joh. Er. Nordin.

Anders Sterner.

J. Persson i Arboga.

Curt Wallis.

M. Sundström.

Ernst Beckman.

L. Gust. Broomé.

A. Thylander.